

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 13/4 2024 s. 1344-1357, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN ROMANLARINDA NIETZSCHE'NİN AHLAK
ALGISI**

Ogeday DUMLU*

Hayrunisa TOPÇU**

Geliş Tarihi: 6 Ağustos 2024

Kabul Tarihi: 4 Ekim 2024

Öz

Nietzsche, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın etkilendiği filozofların başında gelir. Nietzsche'nin özellikle ahlak algısıyla bağlantılı birçok görüşe ve kavrama Gürpınar'ın romanlarında rastlamak mümkündür. *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Nietzsche'nin Ahlak Algısı* isimli bu çalışmada, yazarın, *Ben Deli miyim?* (1925), *Kokotlar Mektebi* (1929) ve *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949) isimli romanları Nietzsche'nin ahlak anlayışının temellerini oluşturan sürü ahlakı, güç istenci ve özgür insan kavramları etrafında incelenmiştir. İnceleme yapılırken romanlarda filozofun adının hangi bağlamda geçtiği, onun eserlerinden yapılan doğrudan alıntılar ve sözü edilen kavramların kahramanların eylem ve düşüncelerine nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunlara ek olarak Gürpınar'ın düzyazılarında yer alan Nietzsche konusundaki görüşlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Nietzsche, Türk romanı, ahlak.

**NIETZSCHE'S PERCEPTION OF MORALITY IN HÜSEYİN RAHMİ
GÜRPINAR'S NOVELS**

Abstract

Nietzsche is one of the philosophers influenced by Hüseyin Rahmi Gürpınar. It is possible to come across many views and concepts related to Nietzsche's perception of morality in Gürpınar's novels. In this study titled *Nietzsche's Perception of Morality in Hüseyin Rahmi Gürpınar's Novels*, the author's novels *Ben Deli miyim?* (1925), *Kokotlar Mektebi* (1929) and *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949) are analyzed around the concepts of herd morality, will to power and free man, which constitute the foundations of Nietzsche's understanding of morality. During the analysis, the context in which the philosopher's name is mentioned in the novels, direct quotations from his works and how these concepts are reflected in the actions and thoughts of the protagonists were tried to be determined. In addition to these, Gürpınar's views on Nietzsche in his prose are also included.

Keywords: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Nietzsche, Turkish novel, morality.

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, dumluogeday@gmail.com

** Doç. Dr.; Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, nisa@hacettepe.edu.tr

Giriş: Hüseyin Rahmi Gürpınar'daki Nietzsche Etkisi

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk edebiyatının üretken yazarlarından biridir. Roman, hikâye ve tiyatro türlerinde pek çok eser vermiştir. Kırtan fazla romanı olan yazar, edebiyat tarihlerinde çoğunlukla romancı kimliğiyle öne çıkar. Kaynakların büyük bir kısmı; yazarın romancılığını sosyal fayda, realizm, natüralizm ve popülerlik kavramları etrafında değerlendirir. Önder Göçgün Gürpınar'ın romancılığında sosyal faydanın esas olduğunu, Ahmet Midhat'ın başlattığı popüler roman geleneğini, realist ve natüralist ölçüler çerçevesinde sürdürdüğünü söyler (Göçgün, 1990, s. 25). Yazar; namussuz, yalancı, dolandırıcı, cahil gibi olumsuz özelliklere sahip tipleri realizm çerçevesinde ayrıntılarıyla işlemekle kalmaz bunları mizahî, akıcı ve samimi bir üslupla anlatır. Bu üslubun ve eserlerindeki popülerliğin nedeni onun halk için yazmasıdır. Mehmet Kaplan, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler* isimli yazısında onun eserlerinin halkta farkındalık yaratma amacıyla yazıldığını belirtir. Gürpınar, sosyal fayda ilkesine dayanan bu çabasını eserlerindeki tipler aracılığıyla sürdürür. Çünkü bu tipler belirli zihniyetleri ve davranışları temsil ederler (Kaplan, 2017, s. 449-452). Genel olarak yorumlamak gerekirse Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romancılığı popüler üslup ve sosyal fayda ilkesi çerçevesinde değerlendirilir.

Gürpınar'ın romanları sadece realist unsurlar ve popüler edebiyat bakımından değil felsefi açıdan da zengin bir içeriğe sahiptir. Ali Serdar (2007), Arthur Schopenhauer ve Friedrich Nietzsche başta olmak üzere Voltaire, Rousseau, Descartes ve Diderot gibi düşünürlerin adlarına Gürpınar'ın eserlerinde rastlandığını belirtir (Serdar, 2007, s. 114). Gürpınar sadece eserlerinde değil bazı gazete yazılarında da filozofların görüşlerine yer verir. Bu yazılardan ikisi Nietzsche hakkındadır. 1939'da yayımlanan *Nietzsche (Niçe) 8 Cildi* isimli yazısında Nietzsche'nin yerleşik sistemleri sorgulayarak yıktığından bahseder. Bu sistemler arasında âdet ve ahlak gibi kavramlar da vardır. Nietzsche gerçeği yorumlarken onu tüm çirkinlikleriyle ele almayı bilir (Gürpınar, 2002b, s. 120-121). Gürpınar'ın filozof hakkındaki bir diğer yazısı ise *Niçe, Felsefe ve Delilik* isimindedir. Bu yazıda ise yazar, yaşamın bir döngüden ibaret olduğunu söyler ve Nietzsche'nin görüşleri ışığında yaşamın anlamını sorgular. Ayrıca onun akıl sağlığını kaybederek öldüğünden bahseder ve ahlakçı yönüne dikkat çeker (Gürpınar, 2002a, s. 159-162). Gürpınar bu iki yazısında Nietzsche'yi yorumlarken onun, değişime kapalı bir kavram olarak görülen ahlaka duyduğu ilgiye odaklanır. Bu odaklanma önemlidir çünkü Gürpınar romanlarında filozofun ahlak algısını işler. Ayrıca *Ben Deli miyim?* romanının başkahramanı Şadan'ın delirmesiyle Nietzsche'nin akıl hastalığına yakalanması arasında paralellik kurulabilir. Burada delilik, yalnızca Gürpınar'ın hayranlık duyduğu filozofun biyografisine ait bir unsurunu tema olarak romanlarında işlemesiyle açıklanamaz. Akli melekelerden yoksun olmak, kişiye, sıradan insanların toplumsal kurallar gereği itiraz edemediği durumları rahatlıkla söyleme fırsatı tanır. Dolayısıyla bu veriler Gürpınar'ın felsefeye -daha da özele indirgemek gerekirse Nietzsche'ye duyduğu- ilgiyi açıkça gösterir. Ne var ki yazarın romanları üzerinde ayrıntılı çözümlenmeler yapılmasına rağmen bu metinlerin felsefi arka planı yeterince tartışılmamıştır. Berna Moran'ın *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Yüksek Felsefe"si* isimli yazısı bu konuda yapılan temel çalışmalardan biridir. Moran bu çalışmada, yazarı etkileyen iki filozoftan bahseder; bunlar Nietzsche ve Schopenhauer'dur. Yerleşik ahlak değerlerini sorgulama ve yeni değerler yaratma aşamalarında Nietzsche'den, aşk felsefesini oluştururken ise Schopenhauer'dan etkilenmiştir. Onun Nietzsche'ye olan ilgisini, yetmiş yaşındayken filozofun yapıtlarını çevirmeye başlamasından anlamak mümkündür. Gürpınar, toplumda gördüğü aksaklıkları düzeltmek ve halkın uyanmasını sağlamak için

“yüksek felsefe” olarak adlandırdığı dünya görüşünü benimsemiştir. Yerleşik değerlerin sorgulanmasını hedefleyen bu felsefenin temellerini ise Marksizm, Schopenhauer ve Nietzsche oluşturur (Moran, 2012, s. 240-276). Son yıllarda yapılan bazı çalışmalar da yazarın eserlerindeki felsefi bağlantıları sorgulamaya devam eder. 2007 yılında hazırlanan *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Ahlak Sorunsalı* isimli doktora tezi, 2018’de yayımlanan *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Bilimsel ve Felsefi Unsurlar* isimli makale bu çalışmalara örnek gösterilebilir. Adı geçen çalışmalarda, Gürpınar’ın eserlerindeki felsefi etkilenmeler genel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Çözümleme yapılırken belirli bir filozofun görüşlerine odaklanmaktan çok eserlerin tamamındaki felsefi etkiler ortaya konmuş, belirli kavramlar etrafında tartışılmıştır. *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Nietzsche’nin Ahlak Algısı* isimli bu yazıda ise, Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Ben Deli miyim?* (1925), *Kokotlar Mektebi* (1929) ve *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949) isimli romanları Nietzsche’nin ahlak algısı etrafında incelenmiştir. Çalışma için adı geçen filozofun ve romanların seçilmesinin nedeni; Nietzsche’nin Gürpınar’ın düşüncelerini şekillendiren düşünürlerden biri olması ve bu etkinin ağırlıklı olarak çalışmaya konu olan üç romanda görülmesidir. Romanlardaki Nietzsche etkisi çoğunlukla örtük biçimde, karakterlerin eylemleri ve düşüncelerine yedirilmiş halde kendini gösterir. *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanında ise buna ek olarak başkahramanın *Böyle Buyurdu Zerdüş’ten* esinlenerek kullandığı ifadeler yer alır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın romanları çözümlenirken Nietzsche’nin ahlak algısını oluşturan “sürü ahlakı”, “güç istenci” ve “özgür insan” kavramları dikkate alınacak, bu kavramların roman kahramanlarının eylemleri ve düşünceleriyle ilişkisi ortaya konulacaktır. Gürpınar romanlarında yerleşik ahlak değerlerini, toplumsal genel kabulleri eleştirel bir gözle yeniden değerlendirir. Örnek vermek gerekirse *Ben Deli miyim?* romanında akıl sağlığı yerinde olmayan Şadan, vicdan ve ahlak kavramları üzerine sorgulamalar yapar. *Kokotlar Mektebi*’ndeki Ulviye Melek, fuhuş üzerinden kadın erkek ilişkilerini değerlendirir. *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanının başkahramanı Edip Münir ise hırsızlık, zenginlik ve fakirlik kavramları üzerinden ahlakı tartışır. İsmi geçen kahramanların tamamı toplum tarafından dışlanmış ve hor görülen tiplerdir. Bu kişiler namuslu, ahlaklı ve normal kabul edilen insanlarla dolayısıyla toplumla bir hesaplaşmaya girişirler. Nietzsche’nin ahlak algısı da bu noktada ortaya çıkar. Baykan, ahlakın kaynağında güç elde etme isteğinin olduğunu söyler. Normlar, değerler gibi ahlak kuralları belirli insani ihtiyaçları karşılamak için konulmuştur. Bu ihtiyaçlar temelde fizyolojiktir. Sürü içgüdü, topluluk halinde yaşama ihtiyacı, türün korunması ve geliştirilmesi, ezilenlerin korunması bu ihtiyaçlara örnek gösterilebilir. Erdemler aslında gerekli ve iyi kabul edilen organik işlevlerden ibarettir (Baykan, 2008, s. 28).

Görüldüğü gibi Nietzsche, sıradan insanın değerlerini sürü ahlakı olarak değerlendirir ve bu ahlak anlayışını güç istencinin ürünü olarak görür. Diğer bir ifadeyle çoğunluğun; bağımsız, standart dışı ve güçlü insanlar üzerinde yerleşik değerler aracılığıyla tahakküm kurması söz konusudur. Bayır’a göre, sürü psikolojisinden kurtularak yerleşik değerleri sorgulamaya başlayan insan özgür insandır (Bayır, 2019, s. 21). Dolayısıyla Gürpınar’ın romanlarındaki Şadan, Ulviye Melek ve Edip Münir isimli kahramanlar; yerleşik değerleri sorgulayıp toplumla çatışmaya başladıkları süreci, kendi değerlerini oluşturma çabasıyla devam ettirdikleri için özgür insan kavramına örnek gösterilebilirler. Çalışmanın sonraki bölümlerinde; *Ben Deli miyim?*, *Kokotlar Mektebi*, *Dünyanın Mihveri Kadın mı Para mı?* romanlarındaki olaylar ve kahramanların olaylara yaklaşımı, adı geçen kavramlar ışığında yorumlanacaktır.

Böylelikle Gürpınar'ın romanlarındaki Nietzsche etkisinin içeriği hakkında daha ayrıntılı sonuçlara ulaşılabilmektedir.

1. Yerleşik Değerlerin Sorgulanması

Yerleşik değerlerin sorgulanması, modernizmin iflasıyla birlikte görülmeye başlanır. Bu değerler arasında namus, ahlak, aile, toplum, birey gibi pek çok köklü kavram yer alır. Aydın'a göre, bu durum, postmodernitenin moderniteyi eleştirmesidir. Bu eleştirinin farklı nedenleri vardır. Modernitenin ortaya koyduğu gelişme modelinin evrensel olmadığı, insan hakları konusunda gösterilen çabaya rağmen insanın, kapitalist düzen içinde bir sömürü aracı haline gelmesi, modernliğin göstergesi olan kent; adaletsizlik, düzensizlik gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmesi, bilginin toplumlar üzerinde bir tahakküm aracına dönüşmesi sözü edilen eleştirinin temel nedenleridir (Aydın, 2008, s. 40-43). Modernizm bilimsel gelişmelere öncülük edip insanlığın birçok sorununa çözüm bulsa da aklın mutlak iktidarı, çoğulculuğun önüne set çekmiştir. Bununla birlikte adalet, hukuk, kentleşme, özgürlük gibi olumlanan değerlerin sorunlara kayda değer çözümler getirememesi ve devamında geleneksel ahlak anlayışının çöküşü, insanlığı ruhsal bir bunalımla karşı karşıya getirmiştir. İşte Nietzsche'nin felsefesi bu ortamda filizlenir. Aslında bu ortam, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın onun felsefesine gösterdiği ilginin de nedenidir. Gürpınar'ın da yaşamının son yıllarında, yani Nietzsche'yi çevirmeye başladığı dönemde gittikçe kötümserleşmeye başladığından bahsedilir (akt. Serdar, 2007, s. 118). İnsanlığın içinde bulunduğu şartlar ve olumlu kabul edilen birçok değer için boşaltılarak gösteriş aracı haline getirilmesi Gürpınar'ı yaşam konusunda bir sorgulamaya iter. Bu sorgulama, felsefi kavramlarla birlikte realizmden de beslenir. Yazarın, realist roman anlayışına uygun biçimde tüm yönleriyle ortaya koyduğu gerçeklerin arkasında yerleşik değerlere yönelik felsefi bir sorgulama da vardır. Çalışmada incelenen üç romanda, geleneksel ahlak algısı yazarın sorguladığı kavramların başında gelir.

Ben Deli miyim? isimli roman ilk olarak *Son Telgraf* gazetesinde tefrika edilmiş, 1925 yılında ise kitap biçiminde yayımlanmıştır. Roman henüz tefrika aşamasında iken esere “adab-ı umumiyyeye muhalif neşriyat” gerekçesiyle dava açılır. Beraat eden Gürpınar savunmasında, kahramanın akıl sağlığı yerinde olmadığı için tuhaf davranışlarda bulunduğunu, kendisinin ise roman sanatının tabiatına uygun olarak gerçekleri tüm yönleriyle anlattığını belirtir (Gürpınar, 2011, s. xiii). Roman, Şadan ve yakın arkadaşı Nuri'nin başından geçenleri anlatır. Revan Hanım'a âşık olan Nuri, Şadan'la beraber onu kocasından ayırmak için plan yapar. Bu arada Şadan da Revan Hanım'a âşık olur, Nuri'yi aradan çıkartarak Revan Hanım'la evlenir, ardından Nuri'yi öldürüp kuyuya atar. Şadan, romanın sonunda işlediği cinayetin etkisinden kurtulamayarak akıl sağlığını tamamıyla yitirir ve intihar eder. Şadan'ın kendisine sorduğu “Ben Deli miyim?” sorusu; onun sadece aynadaki yansımasıyla kavga etmesi veya sokakta tanımadığı insanlara el şakası yapması gibi tuhaf davranışlarına işaret etmez. Şadan'ı deli yapan, diğer bir ifadeyle toplumdaki normal kabul edilen insanlardan ayıran; vicdan, ahlak, namus kavramlarını Revan Hanım'ı kocasından ayırmak, kendisiyle evlenmeye ikna etmek ve Nuri'yi öldürmek eylemleri üzerinden sorgulamasıdır. 1929'da yayımlanan *Kokotlar Mektebi* adlı eserde de benzer bir bakış açısıyla namus ve ahlak kavramları sorgulanır. Bu sefer romanın başkahramanı Ulviye Melek'in akıl sağlığı yerindedir fakat kadın erkek ilişkileri hakkındaki radikal düşünceleri onu çoğunluktan ayırır. Aslen Fransız olan Ulviye Melek, hayat kadınlığı yaparak geçimini sağlar, kendinden yaşça büyük bir adamın metresi olduğu sırada Türkçesini geliştirir, edebiyat ve felsefe okur, namus kavramı üzerine kafa yorar. Bu sürecin sonunda ise

adını değiştirerek Kokotlar Mektebi adlı bir okul açmaya karar verir. Burada görgü kuralları, giyim kuşam, genel kültür üzerine eğitim gören genç kızları metres olmaları için erkeklerle tanıştır. Hatta okula çok fazla talep olduğu için bir tane de erkek çalışanı işe alır. Ulviye Melek'e göre evlilik kurumu yıpranmaya ve çökmeye mahkûmdur. Onun istediği, gizli saklı yapılan ve ahlaksızlıkla damgalanan bir eylemi namuslu hale getirmektir. Üstelik bu şekilde toplumun sırt çevirdiği, fuhuş yaparak hayatı sönüp gidecek birçok genç kızın da düzenli ve maddi imkanları sağlanmış bir şekilde yaşama ihtimali artmaktadır. *Kokotlar Mektebi*'nde fuhuş, aldatma ve namus gibi kavramlar sorgulanarak toplumun genel kabullerindeki çelişkiler ortaya koyulur. Aynı sorgulama 1949 yılında kitap olarak yayımlanan *Dünyanın Mihveri Kadın mı Para mı?* adlı romanda ise hırsızlık üzerinden yapılır. Romanın başkahramanı Edip Münir günlük işler yaparak geçinmeye çalışan bir adamdır. Son kaldığı pansiyonun ücretini ödemediği için kaçınca karakolluk olur. Bu arada valizinde bulunan uygunsuz kadın fotoğrafından, tanınmış yaşlı zenginlerden birinin genç karısı Semahat Hanım'ı baştan çıkararak ona şantaj yaptığı anlaşılır. Serbest bırakılan Edip Münir geçim kaygısından kurtulmak için iki arkadaşıyla birlikte yaşlı bir çifti soyar. Çaldıkları paralarla bir apartman dairesi tutup gazetelere kısa hikâyeler yazmaya başlarlar. Bu arada Semahat Hanım'la ilgili söylentiler kulağına çalınca olayı hikâyeleştirebilmek için yine kadının peşine düşer. Semahat Hanım, geçmişte de eşini farklı kişilerle aldatmış fakat daha sonra pişmanlık duyarak bundan vazgeçmiştir. Ayrıntıları öğrenmek isteyen Edip Münir konağın hizmetçisiyle bağlantı kurar, yaşlı adamın ölümünden sonra da Semahat Hanım ile evlenerek konağa yerleşir. Görüldüğü üzere eser, romana da adını veren iki tema -kadın ve para- üzerinden ilerler. Edip Münir, kendi başından geçenleri ve Semahat Hanım'ın hikâyesini anlatırken; aldatma, hırsızlık eylemlerinin iç yüzünü ve toplumun bu eylemlerde bulunan insanlara yaklaşımını sorgular.

Gürpınar'ın yerleşik değerler üzerinden toplumla çatıştığı ilk nokta çoğunluktan farklı düşünenlerin ötekileştirilmesidir. Bunu, *Ben Deli miyim?*'de Şadan, "Hele itikatça, ahlakça, meşrepçe hadd-i marufu bir iki adım öteye geç, hayvan-ı natık denilen kurt sürüsü seni parçalamak için sivri dişlerini derhal gösterir. Bu dünyadaki en büyük cinayet onlardan başka türlü düşünmektir." (Gürpınar, 2011, s. 3) sözleriyle açıkça ifade eder. Herkesten farklı düşünen isimlerden biri de Nietzsche'dir. Yazar, *Kokotlar Mektebi*'nin ön sözünde onun da ahlaksızlıkla damgalandığını belirtir. "Nietzsche her feylesoftan ziyade doğru söylemek cesaretini gösterdi Felsefesini gayriahlakî buldular" (Gürpınar, 2010, s. xi). Ahlakla ilgili dikkat çeken ikinci özellik ise ötekileştirilen kahramanların toplumun çoğunluğunu oluşturanlar tarafından ahlaksızlıkla suçlanmalarıdır. Örneğin Şadan'ın muhafazakâr bir insan olan üvey babası tutarsız hareketleri için Şadan'ı suçlayınca ondan şu yanıtı alır: "Ahlaklı bir adam olduğumu iddia ediyorsun, fakat için başka dışın başka... Delinin yüreği birdir efendi... Binaenaleyh deli, ahlakça senden çok yüksektir" (Gürpınar, 2011, s. 138). Şadan tuhaf hareketleri nedeniyle toplum tarafından dışlanır oysa bu hareketler onun dürüstlüğünün de göstergesi olurlar. Çünkü Şadan'ın davranışları çevresindeki insanlara veya menfaatine göre değişmez. Dolayısıyla "deliliği" onu ahlaksız değil dürüst yapar. Aynı durum, *Kokotlar Mektebi*'ndeki Ulviye Melek için de geçerlidir. Fuhuştan şikâyet edenlerle onun sürmesine ön ayak olanlar aynı kesimdir. Oysa fuhuş yapanlardan bazıları uğradıkları talihsizlikler sonucu bu yolu seçmeye mecbur kalmışlardır. Bu noktada ahlakın sınırlarını çizmek nasıl mümkün olacaktır. (Gürpınar, 2010, s. 62).

İnsanlar görünürde fuhuşa karşı çıkarlar ve bunu ahlaksızlık olarak nitelendirirler fakat Kokotlar Mektebi'ne duydukları ilgi, bunun tam tersini gösterir. Özellikle evli erkeklerin

ailelerini umursamadan genç kadınlarla yaşamlarını sürdürmeleri bunun örneğidir. Yazarın bu alıntıda ve romanın genelinde eleştirdiği nokta ise bu durumun kanıksanmış olmasıdır. İnsanlar metresle beraber olmayı ahlaksızlık olarak değerlendirmezler fakat hayat kadınlarını aşağılayan, ahlaksızlıkla suçlayan, onları itip kakan davranışlarda bulunurlar. İşte Ulviye Melek iki yüzlü bulunduğu bu davranışı açtığı okulla hem insanların yüzüne vurmak hem de fuhuşu namussuzluk olmaktan çıkarmak ister. Geleneksel ahlakın samimiyetsizliğine ilişkin bir başka örnek de Edip Münir'in amcası Hacı Ömer Efendi üzerinden görülebilir. Kapalıçarşı'da esnaflık yapan kahraman gerçekten hac ibadetini yapmış bir insan değildir. Fakat "Hacı" unvanının insanları toplum nezdinde güvenilir gösterdiğini bildiğinden bu unvanı kullanır. Yani, ahlaklı bilinen bir kimse bile insanların zaafalarını kendi çıkarları uğruna kullanmakta sakınca görmez (Gürpınar, 2015, s. 44). İnsanların ahlakı eylemleri üzerinden değil unvanları üzerinden ölçülür. Bu unvanın sahteliği ahlaksızlık olarak görülmezken eşini aldatıp bu davranışından pişmanlık duymuş ve buna son vermiş Semahat Hanım'ın geçmişi toplum için ahlaksızlık örneğidir.

Gerek Ulviye Melek'in ahlakın ne olduğu ile ilgili sorgulama yaptığı kısımda gerekse Şadan'ın üvey babası ile konuşurken sarfettiği sözlerde Nietzsche ile ilişkilendireceğimiz temel bir kavram vardır: "Sürü ahlakı" kavramı. Bu kavram, Nietzsche'nin ahlak algısının temelini oluşturur. Köle ahlakı olarak da bilinen bu kavrama göre çoğunluğun benimsediği değerler yararlılık ilkesi doğrultusunda şekillenir. Çoğunluğun amacı insanları bir arada tutacak, devamlılığı sağlayacak değerleri benimsemek ve insanlığın varlığını devam ettirmektir.

İtaat etmelisin herhangi birine, hem de uzun süre: aksi halde yok olursun ve kendine karşı son saygını da yitirirsin: - doğanın ahlaki buyruğu işte budur bence, (...) ne de bireye yöneliktir (bireyin ne önemi var onun nezdinde!), ama kavimlere, ırklara çağlara sınıflara, her şeyden önce de bütün bir "insan" hayvanına insanlara yöneliktir (Nietzsche, 2023b, s. 102).

Kuçuradi'ye göre, sürü insanı ahlak kurallarına uymayan insan anlamına gelmez aksine sürü insanı ahlaklı insandır, yapıp ettiklerini geçerli ahlak kurallarına uydurmaya çalışır. Onun tabii olduğu ahlak kuralları kendisinden önce belirlenmiştir, dolayısıyla o bunlara göre yaşamakla yetinir ve bu değerlere aykırı bir davranışla karşılaştığında rahatı kaçır ve hâlihazırdaki değerlerin dışına çıkarak kötü insan olarak değerlendirir (Kuçuradi, 2016, s. 27-28). Bu açıklamalardan yola çıkarak Şadan'ın Ulviye Melek'in ve Edip Münir'in sürünün dışında kaldığını bu nedenle de ahlaksızlıkla damgalandıklarını ve sürü için tehdit kabul edildiklerini söyleyebiliriz. Şadan'ın ve Edip Münir'in ahlakla, Ulviye Melek'in fuhuşla ilgili görüşleri onları sürü için tehdit haline getirir. Sürü ahlakı ise sadece çoğunluğun değer yargılarıyla korunmaz. Hukuk ve din de bu ahlak anlayışının koruyucusudur. Edip Münir hırsızlık yapmak konusunda tereddüt eden arkadaşlarına halkın ahlak anlayışını beğenmediğini çünkü bunun temelinde cehennem veya polis korkusu olduğunu söyler (Gürpınar, 2015, s. 112). Cezalandırılmak korkusuyla kötü olduğuna inanılan bir eylemden vazgeçmek ahlaklı olmak anlamına gelmediği gibi kuralla, kanunla toplumu baskı altında tutmak bir noktaya kadar mümkün olur. Çünkü bu tabiata karşı çıkmaktır. Edip Münir, arkadaşlarıyla yaptığı bir sohbetle insanları çeşitli zincirlerle bağlanmış kurt sürülerine benzetir. Ceza korkusuyla insanların önüne yapma engeller konur ve bunlar yıkılmaya mahkûmdur (Gürpınar, 2015, s. 104). Nietzsche, tabiatın ahlakla ilişkisini zorlama düşüncesi üzerinden kurar. Ona göre her ahlak doğaya ve akla karşı bir tiranlıktır. Çünkü ahlak, özünde uzun süreli bir zorlama anlamına gelmektedir (Nietzsche, 2023b, s. 100). Fehmi Baykan Nietzsche'nin bu tespitini yorumlarken filozofun sürü

içgüdüsüne itiraz etmediğini fakat bu içgüdünün kontrolden çıkarak bütün içgüdülere tahakküm eder hale gelmesini eleştirdiğini belirtir (Baykan, 2008, s.30). Bu durumda Edip Münir'in sözlerinde iki açıdan Nietzsche'nin etkisini görmek mümkündür. İlki, sırf ceza korkusuyla kötü olan bir eyleme yönelmemenin ahlakın samimiyetine gölge düşürmesidir. İkincisi ise sürü ahlakının kendinden olmayanları kontrol etmek için tek ve mutlak bir anlayışa dönüşmesi, bunun da insan doğasıyla çatışmasıdır. Çünkü insan belirli kalıplar aracılığıyla şekillendirilmiş tek yönlü bir canlı değildir.

Nietzsche'nin geleneksel ahlak algısına itiraz ettiği noktalardan bir diğeri de iyi ve kötü zıtlığıdır. Çünkü bu durum, ahlakı doğallıktan çıkarır ve eylemi insandan ayırır. Böylelikle bazı eylemler hor görülüp günahkâr bulunurken bazıları kendi içinde iyi olarak değerlendirilir. Oysa bir eylem kendi içinde değerden yoksundur, onun değerini, kim tarafından yerine getirildiği belirler (Nietzsche, 2022, s. 209). Edip Münir gazetede yazısında iyi ve kötünün aynı kaynaktan geldiğine işaret eder. İyilik ve fenalık arasında bir fark yoktur. İkisinden farklı kavramlarmış gibi bahsedilmesi geleneksel ahlak anlayışının sonucudur. Aslında ikisinin kökeni aynıdır (Gürpınar, 2015, s. 158). Romandan alınan bölümde görüldüğü üzere Edip Münir eylemi kimin yaptığına yönelik bir değerlendirme yapmaz fakat o da Nietzsche ile aynı noktaya itiraz eder: Eylemlerin iyi veya kötü biçiminde etiketlenmesi onların değerlerine yönelik bir yanılgıya sebebiyet verir. İyi ve kötü birbirleriyle ilişkili iki kavramdır. Hangi koşullar altında, kimin tarafından gerçekleştirildiklerine bağlı olarak farklı değerlendirilebilirler.

Romanlarda ahlak ve ahlakın koruyucusu kabul edilen ceza kavramı etrafında tartışılan bir başka konu da vicdan ve vicdan azabıdır. Çünkü cezalandırılan insanın vicdanen de rahatsızlık duyması böylelikle olumsuz duygulardan arınması beklenir. Fakat Şadan'ın yakın arkadaşı Nuri, bu konuda toplumun genelinden farklı düşünür. Nuri, Revan Hanım'ı kocasından ayırıp onunla evlenmek istediği yönündeki planlarından bahsederken vicdan konusunda da şu değerlendirmeyi yapar:

Muhalfilik, insanların vicdanlarından gelmez. Menfaat ibrelerine dokunan rüzgârla tahassul eder. Vicdan? Bu da ne kelime? Teşrihçiler şimdiye kadar akciğerlerle kalp arasında böyle bir uzuv keşfedememişlerdir. Sen bana istediğin kadar deli de... İnsanlar, vicdanın mevcudiyetini kendilerinde yoklamazlar, daima karşılardakinde ararlar. Bulamayınca kızarlar, ifrit olurlar (Gürpınar, 2011, s. 51).

Nuri'nin bu görüşlerini Nietzsche gözünden yorumlamak gerekirse suç, suçlu, sorumluluk gibi kavramlara değinmek gerekir. Nietzsche'ye göre, insan sorumluluğun bilincine erişince, diğer bir ifadeyle söz verebilen bir canlıya dönüşünce sözünü tutmayanlar için bir ceza sistemi geliştirdi, böylelikle insan bu üstün olma içgüdüsünü adlandırmak istedi ve ona vicdan adını verdi. Diğer bir ifadeyle toplumsal sistemde cezanın olumlu özellikleri öne çıkarılmış oldu. Nietzsche, suçlunun olumsuz davranışlarından kurtulmasını, iyileşmesini veya toplumun soysuzlaşmış unsurlardan korunmasını bu özelliklere örnek gösterir. Cezanın aynı zamanda insanda suçluluk duygusu uyandırarak vicdan azabına kaynaklık ettiğini düşünür. Vicdan azabının ve cezanın yüceltilmesi ise toplumların ayakta kalmak için ortaya koyduğu ahlak değerlerini besler. (Nietzsche, 2023a, s. 78-99). Nuri'nin vicdanla ilgili eleştirisi de Nietzsche'nin görüşleriyle benzer. İnsanların ettiği itiraz, vicdan göstergesi olmaktan çok menfaatlerine aykırı gördükleri bir durumu engellemek isteğidir. Böylelikle sürünün çıkarları da korunmuş olur fakat bu itiraz vicdan ve vicdan azabı kavramları biçiminde süslenerek topluma

sunulur. Sürünün değerlerine uymanlar da vicdan ve vicdan azabından mahrum olmakla suçlanır.

Yerleşik ahlak algısının temelinde sürü ahlakı ve onun yüceltilmesi vardır. Peki sürü ahlakına yönelik bu arzunun nedeni nedir? Nietzsche bunu “güç istenci” kavramıyla açıklar. “Nerede bir canlı gördüysem, orada güç istemini gördüm ve hizmet edenin isteminde bile efendi olma istemini gördüm” (Nietzsche, 2019, s. 111). Burada zayıf olanın güçlü olana hizmet etmesi söz konusudur. Güç sahibi olma arzusu en küçükten en büyüğe katmanlı biçimde ilerler ve insanların yaşamı, sahip oldukları gücü korumak çabasıyla geçer. Sürü, böylelikle gücü elinde bulundurur diğer bir ifadeyle varlığını korumuş ve sürdürmüştür. Güç istencinin nedeni budur. Kuçuradi, sürünün bireysel ve topluluk biçiminde hâlihazırdaki değerlendirme tarzını devam ettirdiğini belirtir. Bunu, kuvveti isteyerek yapar. Sürü insanın tüm kaygısı sürüce ayakta durmaktır. Ona kendi ahlak algısı içinde ne söylene evet der. Çoğunlukla tepkisizdir, tek tepkisi kendi değer yargılarına karşı çıkan insanlara itiraz etmektir (Kuçuradi, 2016, s. 31-32). *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanında güç istenci çarpıcı biçimde ortaya konur. Semahat Hanım’la evlenerek yoksulluktan kurtulan ve sınıf atlayan Edip Münir romanın sonunda bir zamanlar kader arkadaşlığı yaptığı dostlarıyla karşılaşır, eşiyile oturduğu lüks mekândan onları attırmadan önce onlara şu sözleri söyler: “Talihi veyahut kabiliyeti gereği bulunduğu sınıftan yukarısına fırlayan kimse geçtiği yeni çevrenin yaşayışına uyar. Yükseldiği bu refah mevkiine zarar getirecek aykırı düşüncelere, eleştirilere, saldırılara karşı ateş kesilir” (Gürpınar, 2015, s. 232). Edip Münir, romanın sonunda maddi çıkarları uğruna sürü ahlakını benimsemiş bir insana dönüşür. Sürü ahlakının ayrıcalıklarını korumak için sürü dışından olan arkadaşlarının eleştirilerini tehdit olarak algılar ve güç istencini sürdürür. Çünkü bu sayede yeni sosyal sınıfında kalması mümkün olacaktır.

Çalışmaya konu olan üç metin incelendiğinde görülmüştür ki Gürpınar, Nietzsche’nin ahlak anlayışındaki temel kavramları benimsemiş ve kahramanlar aracılığıyla romanlarına yansıtmıştır. Bu kavramlardan ilki, sürü ahlakıdır. Yazar, romanlarında çoğunluğun benimsediği ahlak anlayışının karşılığı olarak sürü ahlakına işaret eder. Fuhuştan ve fuhuş yapanlardan tiksinenler, akıl sağlığı yerinde olmayanları aşağılayanlar, hırsızları cezalandırmak isteyenler bu ahlak anlayışı ile hareket ederler. Romanların başkahramanları Şadan, Nuri, Ulviye Melek ve Edip Münir ise Nietzsche’nin ahlak anlayışı eşliğinde madalyonun ters tarafına bakarlar. Fuhuş yapan kadınların cezalandırılmasını savunanların birçoğu Kokotlar Mektebi’ne metres tutmak için başvurur. Şadan’ı patavatsız sözlerinden ve yersiz şakalarından dolayı toplumdan dışlayanlar çıkarlarını korumak uğruna iki yüzlü davranışları âdet haline getirirler. Hırsızlık ve şantaj yaptığı için suçlanan Edip Münir ise yalnızca din ve hukuk kuralları nedeniyle kötülük yapmaktan sakınan insanın ahlakını sorgular. Burada adı geçen kahramanların hepsi çevrelerine zarar vermekle birlikte -Ulviye Melek’in genç kızları fuhuşa teşvik etmesi, Şadan’ın cinayet işlemesi, Edip Münir’in hırsızlık ve şantaj yapması- hem yerleşik değerleri hem de bu değerlere bağlı olduklarını iddia edenlerin eylemlerini sorgulama cesareti gösterirler. Onları sürüden ayıran davranış biçimi budur. Bu davranış biçimi aynı zamanda onların kötü olarak damgalanmasına da neden olur. Çünkü sürü ahlakı sürüyü korumak ve sürünün çıkarlarını gözetmek amaçları üzerine şekillenir. Bu durum aynı zamanda güç istencini de doğurur. Romanlarda güç istencini, sürü ahlakını benimsemiş birçok yan kahramanda -Şadan’ın üvey babasında, Ulviye Melek’i, kocasını elinden çalmakla suçlayan kadında, Hacı Ömer Efendi’de- görmek mümkündür. Güç istenci sürünün dağılmasını ve zayıflar üzerindeki kontrolünü devam ettirmesini sağlar. Edip Münir ise sosyal sınıfı değiştikten sonra sürü ahlakını

benimseyen ve güç istencini açıkça belirten başkahramandır. Örneklerden de anlaşıldığı üzere Nietzsche'nin ahlak anlayışına ait kavramları kahramanların eylem ve düşüncelerinde görmek mümkündür.

2. Sürü İnsanından Özgür İnsana

Yerleşik değerlere itiraz etme cesareti gösteren insanlar sürüden ayrılırlar. Onların ahlak anlayışı kendilerine dayatılanı benimsemek ve sürdürmek üzerine değil bu değerlerin aksak yönlerini ortaya çıkarmak üzerine inşa edilir. Çünkü bu eylem yeni değerlerin yaratılması için gerekli özgürlük zeminini sağlayacaktır. Nietzsche, genel kabullere itiraz ederek onun yerine yeni değerler koyma çabasına giren insanın geçirdiği aşamayı üç metaforla açıklar. Bunlardan ilki devedir. İnsanın tıpkı deve gibi ağır yükleri üstlendiği aşamayı temsil eder. Bu aşamadaki insan kendini aşağılayanlara ve korkutanlara elini uzatır. Kibrini kırmak için deve gibi alçalır. İkinci metafor aslandır. Aslan, yerleşik değerleri sorgulayan ve bunlara karşı çıkan özgür insanı simgeler. Bunun ardından gelen üçüncü aşama ise çocuktur. Çocuk; masumiyeti, unutuşu ve yeni bir başlangıcı simgeler, aynı zamanda kendi değerlerini yaratmaya evet der (Nietzsche, 2019, s. 20-21). Çocuk, üstinsanı karşılamaktadır. Nietzsche, üstinsanı tanımlarken onun insanın aşılmasıyla ortaya çıktığını söyler (Nietzsche, 2019, s. 6). Üstinsandan genel anlamda bahsetmek gerekirse; onun insanı aşmış, kendi değerlerinin farkında olan ve yeni değerler yaratmaya istekli bir insan olduğu söylenebilir. Nietzsche'nin deve ile sembolize ettiği insanı eleştirmesinin nedeni onun sürü ahlakını benimsemesidir. Bu insan, yaşamını yumuşak başlılık, kanaatkârlık gibi sürüye ait değerleri benimseyerek ve bu değerlerin övgüsünü yaparak geçirir. Özgür insan ise kendisi ile özdeşleştirilen aslan gibi yırtıcı ve cüretkâr bir şekilde bu değerlere başkaldırır. “Yeni değerler yaratmak – aslanın da gücü yetmez henüz buna. Ama yeni bir yaratım için özgürlük yaratmak – buna yeter aslanın gücü. Kendine özgürlük yaratmak, ödevini bile kutlu bir Hayır’la yanıtlamak: işte, kardeşlerim, bunun için gerek var aslana” (Nietzsche, 2019, s. 20). Çocuğun, diğer bir ifadeyle üstinsanın aslandan farklı olarak ne yapabileceğini Nietzsche “unutuş” ve “başlangıç” sözcükleriyle anlatır. Çocukla sembolize edilen üstinsan yeni değerler yaratmaya evet der, içinde olduğu dünyayı kaybedip (unutup) kendi dünyasını kazanır. Böylece yerleşik değerlerin benimsendiği dünyadan vazgeçip kendi değer yargılarıyla şekillenen bir yaşamın başlangıcını yapar (Nietzsche, 2019, s. 20).

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında özgür insan örneğine özellikle *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* ve *Kokotlar Mektebi* eserlerinde rastlanır. *Kokotlar Mektebi*'nin “Başlamazdan Evvel” isimli bölümünde yazar genel kabulleri sorgulamak konusunda Nietzsche'nin de kendisi gibi ıstırap içinde olduğunu belirtir (Gürpınar, 2010, s. xv). Bu ıstırapın nedeni, yazarın da filozofun da iyi-kötü, vicdan, kanun, ahlak, dinî kurallar gibi kavramlar ve bunların değerlendirme ölçütleri arasında sıkışıp kalmasıdır. Yazar, romanın ön sözü sayılabilecek bir bölümde bundan bahsederek romanın konusu hakkında da fikir verir. *Kokotlar Mektebi*'nde Ulviye Melek metres yetiştiren bir okul açmak isteme nedenlerini yazar olan karaktere anlatır ve toplumda ahlak konusundaki çifte standarda dikkat çekmek için bu hikâyenin romanlaştırılmasını iter. Ulviye Melek'i dinleyen yazar onun fikirlerini şaşkınlıkla karşılarsa da sınırlı bir bakış açısına sahip olanların, iki yüzlülerin, bağınazların bu dünyada yeri olmadığını düşünür. Farklı fikirlerden ürkmemek aksine onları tüm yönleriyle tartmak gerekir (Gürpınar, 2010, s. 20). Yazar aynı zamanda da anlatıcı olan karakter romanda ön planda değildir, dolayısıyla onun bu görüşlerinden yola çıkarak özgür insan olduğunu iddia etmek güçtür. Romanın başında sarfedilen bu sözler, yazar olan karakterin yazmayı planladığı romanın

kurgusu için Ulviye Melek'e gösterilen mesleki bir merak olarak yorumlanabilir. Ulviye Melek ise yerleşik değerleri roman boyunca sorguladığı için özgür insanın özelliklerini net biçimde taşır. O, ahlakın yeni prensiplerinin, eski ahlak anlayışının üzerinde filizleneceğini düşünür. Eskiden reddedilen pek çok görüş yeni prensiplerde kendisine yer bulabilir. Bu durumda artık insanlığın ihtiyaçlarına yanıt vermeyen birçok ahlak kalıbı da ortadan kalkacaktır (Gürpınar, 2010, s. 24). Ulviye Melek, bu görüşlerinde ahlakın değişkenliğine işaret eder. Değişmez kurallar olarak görülüp benimsenen ahlaki değerler zaman içinde değişebilir ve insanların yaşam biçimine, beklentilerine uygun hale getirilebilir. Bu yapılırken de eski zihniyetin değerleri ortadan kaldırılır. Ulviye Melek'in fuhuş konusunda kadınlara yöneltilen suçlamalardan rahatsızlık duyar ve bu suçlamaları, aslında genel kabulleri farklı açıdan tartışmaya açar. Örneğin evlilik dışı birlikteliklerden hamile kaldıktan sonra çocuğunu öldüren kadınların bu suçu tek başına işlemediklerini erkeklerin de bu suça ortak olduklarını belirtir (Gürpınar, 2010, s. 35). Yine Kokotlar Mektebi'ni açmak istemesinin gerekçesini "Fuhuş... Fahişelik... Havva kızlarından birçok bedbahtın alınlarına vurulan bu damgayı hangi günah çıkarıcı bıçakla kazıyabileceğiz? Bu nasıl kalkar, nasıl! Fuhuş namuslandırılmaz mı beyefendi?" (Gürpınar, 2010, s. 27) sözleriyle anlatır. Böylelikle genç kızların haklarını, sağlıklarını ve geleceklerini güvence altına alacağını düşünür. Bu okulun "sendikamsı" bir yapısı olduğunu düşünür (Gürpınar, 2010, s. 47). Ulviye Melek, roman boyunca yerleşik değerleri sorgular. Kokotlar Mektebi onun yaratmak istediği yeni değer olarak düşünülebilir. Fakat Nietzsche'nin sembolizasyonunda aslana, diğer bir ifadeyle özgür insana karşılık gelir. Özgür insanın temel özelliği ise yeni değerler yaratmaktan çok yerleşik değerleri sorgulama cesareti göstermesidir.

Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı? eserinde, Edip Münir gazetedeki yazılarındaki farklı fikirler aracılığıyla insanlarda farkındalık oluşturmak ister. Bunun için Nietzsche'nin fikirlerinden faydalanmayı uygun görür. "Ekspres tamponu gibi halkın kafasıyla çarpışarak alevler fışkırtacak fikirler arıyordu. Bu tehlikeli felsefeyi dehanın son derecesinin delilik olduğunu ispat eden Alman filozofu Nietzsche'nin eserinde bulunabilirdi" (Gürpınar, 2015, s. 156). Bu alıntı aynı zamanda Gürpınar'daki Nietzsche etkisini de açıkça gösterir. Edip Münir'in alışlagelmiş toplumsal değerleri sorgulayan yazıları üzerine gazeteye pek çok itiraz gelir. Yayın yönetmeni de bu itirazlara son vermek için ondan basit hikâyeler yazmasını ister. Edip Münir bu hikâyelerde toplumda pek sorgulanmayan, görmezden gelinen meseleleri tartışmak istediğini söyler. Fakat yayın yönetmeni özellikle ahlak konusunda örtülü kalması gereken düşünceler olduğunu belirtir. Edip Münir'in bu noktadaki yaklaşımı, onun yerleşik değerleri sorguladığını göstermesi açısından önemlidir. Çünkü o patronuna fütürizmi gerekçe göstererek itiraz eder (Gürpınar, 2015, s. 166). Fütürizmin, geçmişteki estetik değerleri ve geleneksel yaklaşımı reddeden anlayışı, Edip Münir'in genel kabulleri sorgulayan yaklaşımıyla örtüşür. Burada Edip Münir, fütürizm aracılığıyla da Nietzsche'nin geleneksel değerleri sorgulayan görüşüyle bağlantı kurar.

İncelenen romanlar arasında Nietzsche'den doğrudan alıntı yapılan bölüm Edip Münir'in "Zarathustra'dan" diyerek yazdığı gazete yazısında yer alır. Sözü edilen bölüm, *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserden alınmıştır. Bu bölüm Nietzsche'nin, Gürpınar üzerindeki etkisine net biçimde işaret ettiği gibi aynı zamanda üstinsandan bahsedildiği yerdir.

Ey âdemoğlu! Yaratış başkalaşımında solucanlıktan insanlığa kadar bir yol yürüdün.
Şimdi de kendinde çok solucan vardır, insanlıkla şereflemeden önce maymunluğa

yükselmıştin. Behey soyu bozuk adam! Bugün de maymunlardan daha maymunsun. İçinizde en akıllıları da dünyaya sallapati gelmiş bir kurttur. Aslınızı düşününüz. İnsan: bitki, fantom ve daha başka birtakım uymazlıkların karışımı bir şeydir. Size yine bitki veya fantom olunuz mu diyeyim? Size adamı öğreteceğim. Dünyanın yaratılmasındaki maksat üstün adamdır. Kardeşlerim, sizden niyaz ederim, dünyaya bağlı kalınız. Size toprağın üstünde umutlar vermeye kalkanlara inanmayınız. Bunlar bilerek veya bilmeyerek sizleri zehirliyorlar. Bunlar hayatı küçük görenler, kendileri de zehirlenmiş can çekişenlerdir. Dünya onları taşımaktan artık yorulmuştur. Defolsunlar... Gerçekte insan çamurlu bir seldir. Kendini kirletmeden onu yalnız bir okyanus kabul edebilir. İşte okyanus üstün adamdır (Gürpınar, 2015, s. 157).

Romanda verilen bu kısım, *Böyle Söyledi Zerdüş* adlı eserde ise aşağıdaki şekilde geçer:

Solucandan insana dek yol aldınız. Ve hâlâ pek çok solucanlık var içinizde. Bir zamanlar maymundunuz ve şimdi bile insan daha fazla maymundur herhangi bir maymundan. Ancak en bilgeniz bile uyumsuzluktur; bitki ile hayaletin bir melezidir. Ama hayalet ya da bitki mi olun diyorum ben size? Bakın üstinsanı öğretiyorum size. Üstinsan yeryüzünün anlamıdır, isteminiz desin ki: Üstinsan yeryüzünün anlamı olsun. Yalvarıyorum kardeşlerim yeryüzüne sadık kalınız ve size doğaüstü umutlardan söz edenlere inanmayın! Zehir saçan onlar, farkında olsalar da olmasalar da. Yaşamı aşağılayanlardır onlar, yeryüzü yaka silkti böyle kişilerden: yok olsalar ya hepten! (...) Sahiden, kirliliği bir ırmaktır insan. Kirliliği bir ırmağı içine alıp da bozulmadan kalmak için zaten bir deniz olmak gerekir. Bakın, üstinsanı öğretiyorum size: işte bu denizdir o (Nietzsche, 2019, s. 6-7).

Edip Münir'in gazetede yer verdiği bu bölümde öne çıkan kavram üstinsandır. Nietzsche'nin eski değerleri unutma, masumiyet ve yeni bir başlangıçla özdeşleştirdiği çocuk benzetmesi üstinsana karşılık gelir. Edip Münir, Nietzsche'nin sıra dışı fikirlerini insanlara duyurmak istediğini belirtir. Bu yazı da bahsi geçen isteğe dayanılarak yazılmıştır. Üstinsan kavramının ortaya atılmasına ek olarak insanın uyumsuz yapısı, sürü insanın itaatkârlığı, kendi düşüncelerini korumak ve büyütme adına gösterdiği çaba, nihayetinde tüm bunların onu kirliliği bir canlıya dönüştürmesi vurgulanır. Üstinsan bunların farkında olan, bunu aşmak için çaba gösteren bu nedenle de kirlenmeden kalabilen insandır.

Özgür insan kavramına ilişkin genel bir değerlendirme yapmak gerekirse bu kavrama ait en zengin malzemenin *Kokotlar Mektebi* adlı romanda yer aldığı görülür. Ulviye Melek, kadın erkek ilişkileri hakkındaki alışlageldik inanışlara pek çok itirazda bulunur. İtiraz aşamasıyla özgür insanı temsil eder ve sürüden ayrılır. Özellikle fuhuş yapan kadınların hakkını korumak için yaptığı planlar, ahlaksızlıkla suçlanan bu kadınların fuhuşa itilmesinde toplumun oynadığı role başkaldırdığını gösterir. *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* eserindeki Edip Münir ise yerleşik değerlerin sorgulanması gerektiğini belirtir fakat bunların hangi değerler olduğunu açıkça ifade etmez. Ona özgür insan niteliğini kazandıran, gazetede yazılarında Nietzsche'den yola çıkarak insanlara genel kabuller konusunda farklı bakış açıları kazandırmak istemesindedir. Bu bölümde *Ben Deli miyim?* romanından örnek verilmemiştir. Bu romanda yerleşik değerlere başkaldırıdan ziyade vicdan ve ahlak kavramlarının sorgulanması vardır. Başkahramanlar Şadan ve Nuri ahlaksızlıkla suçlandıkça ahlakın ne olduğunu ve vicdanın bekleme ettiği bir ahlakın samimi olup olmadığını tartışır. Hâlihazırda değerleri sorgusuzca kabul etmedikleri için sürü insanından ayrılıp özgür insan olmaya yaklaşıkları söylenebilir fakat geleneksel değerlerin

karşısında Ulviye Melek ve Edip Münir kadar öfkeli değillerdir. Bu nedenle incelenen romanlarda özgür insanın karakteristik örneğini gerek eylemleri gerekse düşünceleriyle Ulviye Melek ve Edip Münir oluştururlar. Şadan ve Nuri'nin ise özgür insan olmaya aday kahramanlar olduğu söylenebilir.

3. Sonuç

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında Nietzsche'nin ahlak anlayışının etkilerini tespit edebilmek için en fazla malzemeye sahip olduğu düşünülen *Ben Deli miyim?*, *Kokotlar Mektebi* ve *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* isimli romanlar incelenmiştir. Romanlarda, Nietzsche'nin ismine ve görüşlerine gerek romanların başında yer alan bölümlerde gerekse başkahramanların eylemlerinde ve sözlerinde rastlanmıştır. Yazar, romana başlamadan önce Nietzsche'nin ahlak konusundaki farklı görüşlerinden ve cesaretinden hayranlıkla bahseder. Bu bölüm, Nietzsche'nin Gürpınar'daki açık etkisi olarak yorumlanabilir. Filozofun ahlak anlayışının temellerini oluşturan sürü ahlakı, güç istenci ve özgür insan kavramları başkahramanların yaratımında kullanılır. Bu kısım ise karakterizasyon süreciyle iç içe geçmiş olduğu için Gürpınar'daki örtük Nietzsche etkisi olarak değerlendirilebilir. Nietzsche'nin eserlerinden *-Böyle Söyledi Zerdüşt-* yapılan doğrudan alıntıya ise sadece *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanında rastlanır.

Sürü ahlakı kavramı ahlak, namus, vicdan gibi yerleşik değerlerin sorgulanmasında karşımıza çıkar. Bu kavramın romanlarda nasıl ele alındığı belirli sorularla somutlaştırılabilir. *Ben Deli miyim?* romanına yön veren “Ahlakın ölçüsü nedir?”, “Ahlaklı insanları ahaksız insanlardan ayırmak nasıl mümkün olur?”; *Kokotlar Mektebi*'nde sıkça gündeme getirilen “Ahlaksızlıkla damgalanan insanların bu şekilde adlandırılmasında toplumun rolü nedir?”; *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanının temel meselesi olan “Geleneksel ahlak anlayışını farklı açılardan değerlendirmek neden önemlidir?” soruları sürü ahlakından kopuşu ifade eder. Çünkü bu romanların başkahramanları genel kabullerin ötesinde bir sorgulamaya girişirler ve çoğunluktan ayrılırlar. Genel kabullerin varlığı güç istencinin ürünüdür. Toplum, böylelikle içinde yer aldığı sistemi korumak ister ve kendinden, diğer bir ifadeyle sürüden ayrılan herkesi tehdit olarak görür. Bu çatışma romanlara da yansıtılır, sürü ahlakı yan kahramanlarla temsil edilir. *Ben Deli miyim?*'de Şadan'ın üvey babası, *Kokotlar Mektebi*'nde Ulviye Melek'in hikâyesini anlattığı yazar, *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanında ise Hacı Ömer Efendi sürü ahlakının tipik temsilcileridir. Bu nedenle kendilerinden farklı düşünen başkahramanlara tedirginlikle zaman zaman da öfkeyle yaklaşırlar. Başkahramanların aykırı düşünceleri onları Nietzsche'nin aslan metaforuyla açıkladığı özgür insana dönüştürür. Onlar kendilerine dayatılan düşünceleri sorgusuz sualsiz kabul etmeyi reddederler ve topluma başkaldırırlar. Bu durum, aynı zamanda gelecekte yeni değerlerin yaratılacağı özgür bir ortama zemin de hazırlar.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Türk edebiyatındaki konumu ve edebiyat anlayışı belirli yaklaşımlar çerçevesinde ele alınır. Bunlardan ilki, yazarın Ahmet Mithat'ın öncülük ettiği popüler roman algısını sürdürmesidir. Yazara yönelik ikinci değerlendirme, onun halk için edebiyat yaptığı ve eserlerinde sosyal faydayı benimsediği yönündeki görüştür. Üçüncüsü, kişileri ve olayları hem iyi hem kötü yönleriyle ele aldığı için eserlerinde realist, natüralist unsurlar görüldüğüdür. Bu çalışma göstermiştir ki Gürpınar'a yönelik dördüncü bir yaklaşım olarak yazarın romanlarında felsefi bir arka planın bulunduğu bahsedilebilir. Felsefi etkiler; sosyal tenkidin ve realizmin bir parçası olan ahlaklı ahaksız, iyi kötü, namuslu namussuz gibi

zıtlıklarla bir arada verilir. Böylelikle yazar hem halka vermek istediği mesajları vurgulamış hem de realist dünya görüşünü desteklemek için etkilendiği filozofların görüşlerinden faydalanmış olur. Bunun sonucunda romanların kurgusu ve içeriği felsefi göndermeler çerçevesinde oluşturulur.

Kaynaklar

- Aydın, M. (2008). Postmodernizm ve eleştirisi. *Hece Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı*, 138/139/140, 34-46.
- Bayır, M. (2019). Nietzsche felsefesinde insan ve ahlak sorunu. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 3, 21-36.
- Baykan, F. (2008). *Nietzsche'nin felsefesi*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Eryılmaz, D. ve Kalaycıoğulları İ. (2018). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde bilimsel ve felsefi unsurlar. *Dört Öge*, 7(13), 125-136.
- Göçgün, Ö. (1990). *Hüseyin Rahmi Gürpınar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gürpınar, H. R. (2002a). Niçe, felsefe ve delilik. İçinde A. ve G. Tanrınıninkulu (Der.), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2 Zorla Ahlaksız Olduk* (s. 159-161). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, H. R. (2002b). Nietzsche (Niçe) 8 cildi. İçinde A. ve G. Tanrınıninkulu (Der.), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2 Zorla Ahlaksız Olduk* (s. 119-122). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, H. R. (2010). *Kokotlar mektebi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Gürpınar, H. R. (2011). *Ben deli miyim?*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Gürpınar, H. R. (2015). *Dünyanın mihveri kadın mı, para mı?*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Kaplan, M. (2017). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1* (s. 449-465). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2016). Nietzsche ve insan. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Moran, B. (2012). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "yüksek felsefe"si. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1* (s. 240-276). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nietzsche, F. (2019). *Böyle söyledi Zerdüşt* (M. Tüzel Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2022). *Güç istenci* (N. Epçeli Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2023a). *Ahlakın soykütüğü üstüne* (A. İnam Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2023b). *İyinin ve kötünün ötesinde* (M. Tüzel Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Serdar, A. (2007). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında ahlak sorunsalı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü.

Extended Abstract

Nietzsche is one of the philosophers influenced by Hüseyin Rahmi Gürpınar. In Gürpınar's novels, it is possible to find many views and concepts related to Nietzsche's perception of morality. In this study, entitled *Nietzsche's Perception of Morality in Hüseyin Rahmi Gürpınar's Novels*, the author's novels *Ben Deli miyim?*, (1925), *Kokotlar Mektebi* (1929) *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949) are analysed around the concepts of herd morality, the will to power and the free man, which form the basis of Nietzsche's understanding of morality. In the *Introduction* part of the study, the basic studies on

Hüseyin Rahmi Gürpınar and the author's position in Turkish literature are presented. Then, the studies that discuss the relationship between Gürpınar's works and philosophy are mentioned. The content of Gürpınar's newspaper articles on Nietzsche is mentioned and the author's interest in the philosopher is revealed. The last part of the *Introduction* provides information about the three novels analysed and the methodology. The concepts of herd mentality, will to power and free man are outlined and their relation to the novels is mentioned.

The concepts of herd morality and the will to power form the theoretical basis of the first chapter, *The Questioning of Established Values*. The concept of herd morality forms the basis of Nietzsche's conception of morality. According to this concept, the values adopted by the majority are shaped by the principle of utility. The aim of the majority is to adopt values that keep people together and ensure continuity. The herd person tries to adapt his behaviour to the valid moral rules. The moral rules he adopts are set before him, he lives according to them and becomes restless when he encounters behaviour contrary to these values. The will to power arises when the herd wants to keep power in its hands. The herd wants to continue its existence by holding power. The concepts of the herd mentality and the will to power are explained using Nietzsche's works and then examples are given from novels. Care has been taken to interpret the quotations from the novels in order to show the relationship between the actions and thoughts of the protagonists and the concepts. The first observation about morality in this section is the marginalisation of those who think differently from the majority. The second observation is that the marginalised heroes are accused of immorality by the majority of society. Apart from these observations, Nietzsche's views on the concepts of crime, conscience, remorse, punishment, good and evil can also be found in the novels.

The theoretical basis of the second part, *From Herd People to Free People*, is the concept of free people. People who dare to object to established values are separated from the herd. Their understanding of morality is built not on adopting and maintaining what is imposed on them, but on revealing the flaws of these values. Because it is thought that this action will provide the necessary ground of freedom for the creation of new values. In Nietzsche's philosophy, the stage that human beings go through when they object to general assumptions and endeavour to replace them with new values is explained with three metaphors. The first of these is the camel. It represents the stage in which man takes on heavy burdens just like a camel. The second metaphor is the lion. The lion symbolises the free man who questions and opposes the established values. The third stage following this is the child. The child symbolises innocence, forgetting and a new beginning, and at the same time tries to create its own values. The child meets the superhuman. The reason why Nietzsche criticises the human symbolised by the camel is that he adopts herd morality. This person spends his life by adopting the values of the herd such as meekness and contentment and praising these values. In Hüseyin Rahmi Gürpınar's novels, the example of the free man is encountered especially in *Kokotlar Mektebi* and *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* In the foreword of *Kokotlar Mektebi*, the author states that Nietzsche was in anguish like him in questioning general assumptions. Furthermore, the protagonist Ulviye Melek questions the concept of morality through prostitution. In the novel *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?*, the protagonist Edip Münir's newspaper article titled "From Zarathustra" contains direct quotations from the work *Thus Spoke Zarathustra*. In the novels analysed, Ulviye Melek and Edip Münir are the characteristic examples of free people with their actions and thoughts. It can be said that Şadan and Nuri are heroes who are candidates to become free people.

In the *Conclusion* section of the study, the explicit and implicit Nietzsche influence in Hüseyin Rahmi Gürpınar is revealed. The author's references to Nietzsche before the novel are explicit indicators of this influence. Both the references made to the philosopher by the narrator and the actions and behaviours of the protagonists in the novel constitute the implicit Nietzsche influence. Especially the actions and behaviours of the protagonists are interpreted in the light of the concepts of herd morality, will to power and free man. In this section, the main issues of the novels are concretised with the following questions: "What is the measure of morality?", "How is it possible to distinguish moral people from immoral people?", "What is the role of society in labelling people with immorality?", "Why is it important to evaluate traditional morality from different perspectives?". The contribution of the influence of Nietzsche in Hüseyin Rahmi Gürpınar to the author's understanding of literature is discussed. The connection of this influence with realism is questioned.